

5. Furio Bednarz, «Building Up Intercultural Competences: Challenges and Learning Processes,» in Building Intercultural Competencies: A Handbook for Professionals in Education, Social Work, and Health Care, eds. Maria Giovanna Onorati and Furio Bednarz: Leuven, Belgium: Acco — 2010. — P. 39.

6. Freire P. Pedagogy of the oppressed: / P. Freire. — New York: Continuum, 2000. — 237 p.

7. Janet M. Bennett, «Cultivating Intercultural Competence», in The Sage Handbook of Intercultural Competence, ed. Darla K. Deardorff (Thousand Oaks, CA: Sage, 2009). — P. 127–34.

8. Nakayama K. Intercultural Communication in Contexts / K. Nakayama — 5th ed.: Boston, MA: McGraw — Hill, 2010. — 465 p.

Дикарева Л.Ю.

кандидат філологічних наук, доцент

завідувач кафедри українознавства

Київського національного університету будівництва і архітектури

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Розглядається етимологія експресивних висловів (матизмів та евфемізмів), широко вживаних у мові, художній літературі та публіцистиці.

Ключові слова: культура мовлення, нецензурна лексика, слово-паразит, евфемізм.

Abstract. The etymology of expressive expressions (matheism and euphemisms) widely used in language, fiction and journalism is considered.

Key words: language culture, obscene vocabulary, parasite word, euphemism.

Відомо, що основним способом спілкування між людьми є вербальна комунікація, яка поширюється на всі сфери людської діяльності, оскільки саме вербальні компоненти є основними носіями значень повідомлень. Разом з тим мова має широкий арсенал засобів вираження національно-специфічної інформації, тому може бути джерелом пізнання неповторних культур різних народів.

Знання як рідної мови, так і особливостей іноземних мов є запорукою успіху в спілкуванні з представниками інших лінгвокультур, основою повноцінної міжкультурної комунікації.

Одна з домінуючих тенденцій сучасності, відчутна усіма носіями мови, — розширення сфери вживання лайливих висловів, так би мовити, часткова «легалізація» нецензурних висловів у художній літературі та засобах масової інформації. Ця тенденція прямо пов'язана із загальною демократизацією життя пострадянського суспільства, і лайлива лексика є своєрідним мірилом цього розкріпачення. Серед філологічних досліджень останніх двох десятиліть спостерігаємо підвищення інтересу до вивчення нецензурної лексики. І це зрозуміло, адже за частотою використання лайливі слова і вирази посідають провідне місце в побутовому мовленні студентів (і не тільки). Комерційними

структурами видаються невеликі словнички лайливих слів, інтерес до яких досить високий. Тому вважаємо, що прояснення етимології найпоширеніших евфемізмів сприяло б підвищенню культури мовлення, адже літературні тексти та підручники, зрозуміло, не включають цю сферу мови в процес навчання.

У зв'язку з цим цілком природний інтерес іноземних вчених до такого типу висловів. До речі, перші записи російської та української лайки належать саме іноземцям.

Ось враження німця Р. Брандта від російської лайки, про яке він пише у своїй книзі «Описание путешествия в Московию...» (1656 г.): «При вспышках гнева и при ругани они <...> говорят многие постыдные слова и насмешки... Говорят их не только взрослые... но и малые дети, еще не умеющие назвать ни Бога, ни отца, ни мать...» [1, с. 191].

Майже одночасно Україну відвідав інший іноземець — турецький мандрівник Евлія Челебі. Після перебування в 1657 р. в Україні він писав, що українці — стародавній народ, а їхня мова всеосяжніша, ніж перська, китайська, монгольська. Дослідника цікавили також лайливі слова у різних мовах. В українській мові йому вдалося знайти чотири лайливі вирази: «чорт», «дідько», «свиня», «щезни, собако». На жаль, лінгвісти констатують, що на сьогоднішній день 75% населення планети лається російською лайкою без перекладу [1, с. 60]. І дійсно, слово «*блин*» у першому його значенні «кулінарний виріб» може використовуватись у російській мові в однині і в множині: *блин*, *блины*. У другому його, непристойному, значенні, звичайно ж, ніякої множини немає. Наприклад, можна почути від російськомовного студента: «Я, *блин*, пошел в библиотеку, но она, *блин*, была закрыта». Але смішним видається це слово-паразит, вжите у множині: «Мы, *блины*, пошли в библиотеку...». Українською мовою це слово перекладається *млинець*, але як слово-паразит ми використовуємо його без перекладу саме у тому його другому, тобто непристойному, значенні, навіть про це не підозрюючи. (Звичайно ж, не говорять: «Я, *млинець*, пішов у бібліотеку...»). Цей граматичний експеримент ще раз доводить непристойність російського слова-паразита *блин*.

Якщо основна функція лайливої лексики полягає в посиленні значення сказаного, то мета евфемізації — навпаки пом'якшити те, що мовцю здається непристойним. У мовленні різних верств населення можемо спостерігати саме паразитарну функцію використання евфемізмів, коли «для зв'язки» мовець вставляє *блин*, руйнуючи тим самим будь-яку функціональну виправданість вживання лайки.

Нагадаємо, що евфемізм — це емоційно нейтральне «слово чи вираз, яким замінюють у мові... непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово; // Заміна ... непристойних, неприємних і т. ін. слів іншими словами» [2, с. 453]. Головна мета евфемізації — приховувати, пом'якшувати непристойне, навіть тоді, коли сам мовець може й не здогадуватися про нецензурний прототип такого евфемізму (наприклад, *блин*, *фигня*, *ёлки-палки* й подібні).

У передмові до Словника російської лайки зазначається: «...ругань извозчиков..., многоэтажная брань моряков..., ожесточенность «излияния души»

зэков... и женские ласкательные словечки вроде *ёлочки зеленые!* имеют общий источник. <...> Поистине «космических» масштабів досягло в речі молодіжи производное от цепи *бля — мля — бляха* и т. п. — слово *блин*». [1, с. 12, 24].

«Не случайно в разных языках обозначение брани имеет разные ассоциативные и образные корни. Так, рус. *брань* заимствовано из церковнославянского вместо *боронь*, которое значило «борьба» и производно от *боротися* «защищаться» <...>, *ругань* связана с др.-рус. *ругъ* «насмешка» <...>, что семантически объединяет ее с нем. Schimpfwort «ругательство», первоначально также обозначавшим «шутка, насмешка» <...>» [1, с. 28]. (Порівняйте з укр. *наруга* — зле висміювати кого-небудь, той же корінь — *руг*).

Що ж, власне кажучи, тоді є національно маркованим у даній лексико-фразеологічній групі?

Деякі автори намагаються пояснити певну інтенсивність тієї чи іншої інвективної моделі в різних мовах національною специфікою. «В основі німецької інвективної стратегії лежать образи зі згадуванням екскрементів, — зазначає Н. Малінін. — Причина — відома охайність цього народу. У Франції та Англії найприкріша лайка носить коїтальний характер, а в Італії це — богохульство... що пояснюється... побожністю нащадків Ромула. У слов'янських культурах, де особливо високий статус родинних відносин по материнській лінії, найстрашнішою лайкою є сексуальна образа матері» [1, с. 34].

На думку авторів Словника російської лайки аналіз найбільш поширених лайливих формул з урахуванням їх функціональної характеристики можна зв'язати до так званих посилів і заклять, де сакральність і обсценність переплітається в єдине ціле.

1. Посили до якого-небудь міфологічного персонажа, який уособлює зло, згубний початок: *Иди ти під три чорти!* Таке посилення може виражатися не прямим найменуванням нечистої сили, а зазначенням місця його перебування: *Иди ти в болото!*

2. Побажання зла, невдачі, що виражені міфологемами, аналогічними до наведених: *Чорт тебе візьми!* Для заклять цієї групи характерний постійний зв'язок значень «чорт, нечистий дух» → «хвороба». Традиційно вважають, що такого роду закляття і прокляття були найдавнішими прототипами лайки у європейських народів.

3. Вирази, які прямо іменують «спосіб» покарання тієї людини, на яку насилається закляття: *Щоб ти провалився!*, *Щоб тебе розірвало!*

4. Обсценні посили або їх евфемізми: *Иди ти на...!*

5. Обсценна лайка, що називає «спосіб» сексуальної наруги над її адресатом [1, с. 40].

Отже, *лайливий лексикон* є мовним паспортом, за яким відразу визначається соціальний та освітній статус будь-якої людини, рівень її загальної культури. Як би далеко не зайшла демократизація мови в нашому суспільстві, активне вживання лайки, особливо нецензурної, не рекомендується. Інша справа — пасивне володіння такою лексикою.

Завдання мовознавців — виявляти тенденції розвитку сучасної мови, філологічно тлумачити і, якщо можна, ненасильницьки коригувати їх. Знання етимології такої лексики стає свого роду щепленням проти неусвідомленого, «паразитарного» вживання нецензурних слів та евфемізмів.

Найуживаніші слова-паразити

БЛИН, «*эвфем.* Вводное слово-паразит. С 80-х годов это слово стало одним из самых актуальных эвфемизмов молодежной речи...» [1, с. 82].

БЛЯХА, «*ж. прост. эвфем.* Вводное слово-паразит. Ср. БЛИН, БЛЯ <...> То же, что Бляха-муха <...> Восклицание, выражающее недовольство, досаду, раздражение» [1, с. 86].

ФИГ (ФИК). «*эвфем.* 1. Кукиш. Употребляется с античных времен (у греков, римлян) и в средневековой Европе фрукт фигового дерева был фаллическим символом, что использовалось в комедиях, народных сатирических сценках и т. п. <...>» [1, с. 339].

БАНЯ, «*ж.* ... В русской мифологии — некий «антихрам», обиталище *баенника* — банного духа. <...> Первонач. — эвфем. пожелание отправиться к *баеннику* — банному черту. Типичный русский посыл в баню как в сакральную зону, связанный с представлением о бане как «антихраме», месте обитания нечистой силы...» [1, с. 76].

ЗАШИБИСЬ. < *Эвфем. от обценнизма.* [1, с. 160].

ПИСЕЦ, *м. вульг.-прост. эвфем.* Крах, конец, неудача. [1, с. 259].

Література

1. Мокиенко В.М., Никитина Т.Г. Словарь русской брани (матизмы, обценнизмы, эвфемизмы). — СПб.: «Норинт», 2003. — 448 с.

2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970–1980. — Т. 2, 1971. — С. 453.

Капуш А.В.

кандидат філологічних наук

доцент кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

КОМУНІКАТИВНІ НЕВДАЧІ У СФЕРІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Анотація. У статті розглядається проблема комунікативних невдач у міжкультурному діловому середовищі, аналізуються їх суть та причини. Пропонується опис відмінностей у поведінці німців та українців, зумовлених впливом культурних чинників. Аргументується необхідність формування у студентів комунікативної компетенції для запобігання комунікативним невдачам у їхній майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовні та культурні чинники, ділове спілкування, комунікативна невдача, комунікативна компетенція.

Abstract. The article deals with the problem of communicative failures in intercultural business environment, analyses their essence and reasons. It includes a description of the differences in the behavior of Germans and Ukrainians, due to the influence of the linguistic and cultural factors. The